

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของโครงการ

กาแฟอาราบิก้า (*Coffea arabica* L.) เป็นกาแฟที่เจริญเติบโตได้ดีในพื้นที่สูง (ตั้งแต่ 700 เมตรจากระดับน้ำทะเลขึ้นไป) สภาพอากาศเย็น โดยมูลนิธิโครงการหลวงกำหนดให้มีการส่งเสริมและผลิตกาแฟอาราบิก้าในพื้นที่สูงตั้งแต่ 1,000 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลขึ้นไป เนื่องจากกาแฟอาราบิก้ามีแนวโน้มที่จะให้คุณภาพดีกว่าพื้นที่ต่ำกว่า 1,000 เมตร (พงษ์ศักดิ์, 2535) กาแฟอาราบิก้ามีจุดเด่นที่มีกลิ่นหอมและรสชาติกลมกล่อมกว่ากาแฟสายพันธุ์อื่น สำหรับศูนย์/สถานีพัฒนาโครงการหลวงมีพื้นที่การปลูกกาแฟอาราบิก้า จำนวนทั้งสิ้น 6,074 ไร่ กระจายอยู่ในพื้นที่โครงการหลวง 21 ศูนย์/สถานี ซึ่งในปีการผลิต 2552/2553 มีการรับผลผลิตจากเกษตรกร จำนวน 238,984 กิโลกรัม คิดเป็นเงินทั้งสิ้น 19,315,965 บาท (มูลนิธิโครงการหลวง, 2554) สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง ได้ส่งเสริมการปลูกกาแฟอาราบิก้าไปยังพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวง 12 พื้นที่ มีพื้นที่การปลูกกาแฟอาราบิก้าทั้งสิ้น 2,525 ไร่ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟในพื้นที่โครงการหลวงและพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวงยังขาดองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่ชัดเจน ถูกต้อง และเหมาะสมสำหรับการนำไปใช้ในระดับแปลงของเกษตรกร ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาเพื่อหาวิธีที่เหมาะสมต่อการผลิตกาแฟและสภาพภูมิสังคมบนพื้นที่สูง ตลอดจนขาดการดูแลและจัดการสวนที่ดี ทำให้ผลผลิตกาแฟอาราบิก้ายังมีปริมาณและคุณภาพไม่สม่ำเสมอ

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูงโดยโครงการวิจัยการเพิ่มผลผลิตและปรับปรุงคุณภาพผลิตภัณฑ์แปรรูปกาแฟอาราบิก้า จึงพยายามค้นหาแนวทางแก้ปัญหาดังกล่าว โดยในส่วนของโครงการย่อยที่ 1 การจัดการสวนที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตกาแฟอาราบิก้า จะทำการศึกษา ทดสอบ และวิจัยองค์ความรู้และเทคโนโลยีการปลูกกาแฟอาราบิก้าที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตและการให้ผลผลิตกาแฟอาราบิก้าคุณภาพสูงอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนเสริมสร้างองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกรด้วย โดยจะทำการศึกษาเกี่ยวกับระบบการปลูกระยะชิด วิธีการตัดเพื่อสร้างลำต้นใหม่ (Rejuvenation) และการจัดการศัตรูพืช โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หนอนเจาะลำต้นกาแฟ

ลักษณะของหนอนเจาะลำต้นกาแฟที่พบในพื้นที่โดยทั่วไปมี 2 ชนิด คือ 1. หนอนเจาะลำต้นกาแฟ *Xylotrechus quadripes* Cherrolat (Coleoptera : Cerambycidae) หนอนจะกัดกินและซ่อนไขอยู่ใต้เปลือกไม้ อาจกัดกินเนื้อไม้เป็นทางยาวหรือควั่นเปลือกกรอบต้น ตั้งแต่บริเวณโคนต้นขึ้นมาจนถึงกึ่งกลางต้น 2. หนอนกาแฟสีแดง *Zeuzera coffeae* Nietner (Lepidoptera : Cossidae) ตัวหนอนสีแดงหรือสีน้ำตาลแดง มีลายวงแหวนสีเหลือง ขนสีขาวบนท้อง กัดกินเนื้อเยื่อภายในลำต้น ทำให้ยอดแห้งเหี่ยว ต้นตายตั้งแต่ยอดลงมาจนถึงบริเวณที่ถูกหนอนทำลาย ตัวเต็มวัยเป็นผีเสื้อกลางคืน ปีกสีขาว มีจุดสีดำอยู่เต็มบริเวณปีกคู่หน้า วางไข่บนกิ่งและลำต้นประมาณ 300-500 ฟอง

หนอนเจาะลำต้นทั้ง 2 ชนิดเป็นศัตรูที่สำคัญของต้นกาแฟอาราบิก้า และมีการแพร่ระบาดอย่างมากในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะแปลงกาแฟที่ปลูกกลางแจ้ง ทำความเสียหายกับต้นกาแฟอาราบิก้าของเกษตรกร ส่งผลให้กาแฟอาราบิก้ามีปริมาณและคุณภาพลดลง เนื่องจากสามารถทำให้เกิดความเสียหาย

ได้ถึง 80% ในกาแฟที่มีอายุ 5 ปีขึ้นไป (จริยา, 2540) ดังนั้นการศึกษารุ่นนี้เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่ดีและเหมาะสมไปปรับใช้ในการปลูกกาแฟอาราบิก้า ซึ่งจะก่อให้เกิดความยั่งยืนต่อรายได้ของเกษตรกรในระยะยาวต่อไป

ภายใต้สถานการณ์การแข่งขันทางการตลาดของกาแฟในปัจจุบัน ส่งผลให้พฤติกรรมด้านการบริโภคกาแฟของประชากรโลกเปลี่ยนแปลงไป โดยกลุ่มผู้บริโภคจะมีรสนิยมและทางเลือกในผลิตภัณฑ์กาแฟสูงขึ้น อีกทั้งพฤติกรรมการณ์ตื่นตัวด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มผู้บริโภค ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ที่มีการปิดฉลากเพื่อสิ่งแวดล้อมในเชิงอนุรักษ์ (Green Product) ได้รับความสนใจมากขึ้น ปัจจัยดังกล่าวเป็นแรงกระตุ้นให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนพยายามค้นหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์กาแฟอาราบิก้า เพื่อให้ตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจของผู้บริโภคมากที่สุด สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) เป็นอีกหนึ่งหน่วยงานหนึ่งที่มุ่งเน้นการวิจัยและพัฒนาการผลิตกาแฟอาราบิก้าคุณภาพสูง โดยจะนำองค์ความรู้และเทคโนโลยีด้านการผลิตกาแฟอาราบิก้าของโครงการหลวงไปทำการวิจัย ทดสอบ สาธิต และเผยแพร่สู่เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟอาราบิก้าบนพื้นที่สูง ทั้งในพื้นที่โครงการหลวงและพื้นที่ขยายผลโครงการหลวง โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในพื้นที่เป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรนำองค์ความรู้และเทคโนโลยีการปลูก การดูแลรักษา และการจัดการต่างๆ รวมไปถึงกระบวนการหลังการเก็บเกี่ยวและการแปรรูปที่เหมาะสมไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการผลิตกาแฟอาราบิก้าของตนเอง เพื่อให้ผลผลิตกาแฟอาราบิก้ามีปริมาณและคุณภาพดีขึ้นและตรงตามความต้องการของตลาดและผู้บริโภคมากขึ้น อันจะส่งผลทำให้เกิดความยั่งยืนต่อรายได้ของเกษตรกรในระยะยาว

การดำเนินงานในปีงบประมาณ 2555 นี้ โดยโครงการวิจัยการเพิ่มผลผลิตและปรับปรุงคุณภาพผลิตภัณฑ์แปรรูปกาแฟอาราบิก้า โครงการย่อยที่ 2 การศึกษาแนวทางการพัฒนาสินค้าต้นแบบผลิตภัณฑ์แปรรูปกาแฟอาราบิก้าตามมาตรฐานข้อกำหนดการผลิตสินค้าสีเขียว (Green Product) จะมุ่งเน้นการศึกษารวบรวมข้อมูลกระบวนการจัดการในการผลิตและการตลาดตลอดห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain Management) ของสินค้ากาแฟอาราบิก้าในพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวง เพื่อหาแนวทางในการพัฒนากระบวนการผลิตกาแฟอาราบิก้า ให้มีปริมาณและคุณภาพสูงขึ้น นอกจากนี้จะพัฒนาคุณภาพและสร้างเอกลักษณ์ให้กับสินค้าหรือผลิตภัณฑ์แปรรูปกาแฟอาราบิก้าที่มีกระบวนการผลิตในเชิงอนุรักษ์ (Enviro-coffee) ของชุมชนต้นแบบในพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวง ให้ตรงตามข้อกำหนดการผลิตสินค้าสีเขียว (Green Product) รวมไปถึงสร้างสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วย ซึ่งวิธีนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมและยกระดับด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่ตลาดสินค้าผลิตภัณฑ์สีเขียว (Green Market) และสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน อันจะนำมาซึ่งความยั่งยืนทางรายได้ของเกษตรกรในระยะยาว

ดังนั้น ในปีงบประมาณ 2555 โครงการวิจัยการเพิ่มผลผลิตและปรับปรุงคุณภาพผลิตภัณฑ์แปรรูปกาแฟอาราบิก้าจึงกำหนดให้มีการศึกษาแบ่งย่อยออกเป็น 2 โครงการย่อย ได้แก่ โครงการย่อยที่ ๑ การจัดการสวนที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตกาแฟอาราบิก้า และ โครงการย่อยที่ 2 การศึกษาแนวทางการพัฒนาสินค้าต้นแบบผลิตภัณฑ์แปรรูปกาแฟอาราบิก้า ตามมาตรฐานข้อกำหนดการผลิตสินค้าสีเขียว (Green Product)